

Erfarenheter ur ledarhundsarbetets historia

Finansieringssätt och attityder

Bo Hännestrand

Ett samband verkar finnas mellan sättet att finansiera ledarhunds- och förarutbildningen och de synskadade hundförarnas möjligheter att påverka utbildningen men också mellan finansieringssättet och de sociala attityderna mot hundförarna i mellankrigstidens Tyskland och dagens Storbritannien, Sverige och USA. Attityder mot ledarhundsförarna kan vara av stödjande såväl som av nedvärderande art. En undersökning har genomförts beträffande sådana attityder genom intervjuer dels med ledarhundsförare dels med allmänheten. Mätningar har också genomförts av antalet ingripanden från allmänheten i konkreta situationer.

Artikelförfattaren är verksam vid Centrum för handikappforskning och artikeln är en bearbetning av ett föredrag inför detta centrum i september 1992.

Inledning

Materialet i det följande är hämtat ur en kommande avhandling "Ledarhundsarbetets historia under två årtusenden. Synskadade hundförare, attityder, myter och entreprenörer." "Ledarhundsbete" avser det arbete som försiggår kring den så kallade "ledarhunden". Det utförs framför allt av två grupper av människor, dels av seende: främst tränare, hjälppersonal, dressörer, instruktörer, konsulenter, administrativ personal och fodervärdar, dels av de synskadade förarna själva genom deras dagliga vård, träning och utveckling av hunden. Hundförarna utgör en mycket aktiv del av de synskadade och har en betydligt högre förvärvsgrad än synskadade i allmänhet.

Denna artikel är strukturerad så, att först berörs sambandet mellan finansieringssättet av ledarhunds- och förarutbildningen och attityderna mot de synskadade förarna. Därefter beskrivs attityder mot förarna som förekommer i interaktionen mellan dessa och den sociala omgivningen. Artikeln är baserad på delar av kapitlen 8, 9 och 13 i avhandlingen. Framställningen blir

övergripande och för detaljer, tabeller och källhänvisningar hänvisas till avhandlingen.

Underlaget för studien

Forskningsmaterialet som ligger till grund för nämnda kapitel består av artiklar, memoarböcker, företagsmonografier och andra skrifter samt konferensrapporter. Dessutom har studiebesök utförts vid ledarhundsskolor, synskadeorganisationer och hos enskilda ledarhundsförare. Ett väsentligt underlag är därutöver intervjuer med totalt över 220 personer, främst ledarhundsförare, representanter för ledarhundsskolor, synskadeorganisationer, myndigheter, restauranger och allmänhet.

De första skolornas finansiering och dess konsekvenser

När ledarhundsutbildningen startades i Tyskland under första världskriget av en etablerad hundskola, finansierades utbildningen med statliga medel. Krigsministeriet var oroad över det stora antalet krigsblinda och gick med på att betala för ledarhundar och förarutbildningen sedan skolan bevisat att hundarna var användbara för ledsagning. De synskadade hade organiserat sig och upptog direkta förhandlingar med hundskolan och ställde hårda krav beträffande bland annat hundarnas kvalitet. Ett antal artiklar publicerades med en kritisk inställning till ledarhundsutbildningen.¹

I Storbritannien och USA blev utvecklingen en annan. Dorothy Harrison Eustis, en förmögen amerikanska som spelat en nyckelroll i den organiserade ledarhunds- och förarutbildningens historia, och gruppen kring henne, tog kontakt med personer bland den ekonomiska överklassen för att få bidrag till att bygga upp en ledarhunds- och instruktörsutbildning. Detta utvecklades hos ledarhundsskolan Seeing Eye, Inc., i

¹ En del av kritiken från hundförarna finns återgiven i Müller G, 1985. En viss vetenskaplig kritik finns i Uexküll J, Sarris E G, 1931 och i Uexküll J, 1933.

En förmögen amerikanska tog kontakt med personer bland den ekonomiska överklassen för att få bidrag till att bygga upp en ledarhunds- och instruktörsutbildning

USA till tébjudningar dit utvalda personer inbjöds. Där presenterades idéerna om att synskadade människor kunde använda hundar, en film visade att detta var möjligt, och närvarande hundförare visade hundarnas färdigheter och berättade om vad hundarna betydde för dem. Att det kostade pengar fördes inte på tal. De närvarande förstod att pengar behövdes i organisationen och pengar började strömma in.

Vid Seeing Eye, Inc., uppstod en organisation av frivilliga medhjälpare som tog som sin uppgift att samla pengar och att sprida information. Dessa ordnade ett teaterparty i en dåligt besökt teaterlokal och folk anlände i ålderdomliga dräkter med ett stort massmedia-uppbåd och det gav Seeing Eye en väsentlig intäkt. Det utvecklades middagar, i New York, Philadelphia, Boston och många andra amerikanska städer, med hundratals inbjudna ur överklassen, vilket gav intäkter till ledarhundsutbildningen. Stödorganisationer utvecklades samtidigt och engagerade ett stort antal människor för att skaffa pengar till ledarhundsutbildningen. Från hundförarna märktes ingen uttalad kritik, ej heller några påträffade krav på förbättringar av ledarhundsverksamheten och knappt några protester. Istället gick de ut offentligt och stödde ledarhundsverksamheten.

Massmedia förmedlade informationen från Seeing Eye och överdrev organisationens budskap om ledarhundarnas betydelse för de blinda. De synskadade hundförarnas insats undervärderades och deras dagliga träningsarbete med hundarna, omvårdnaden och ansvaret för körningarnas genomförande nämndes knappt. Istället övervärderades hundens insats och den omvandlades till ett underdjur. Ledarhunden framställdes som om den ledde den synskadade, gav denne frihet, oberoende, lycka, och sades i extremfall omvandla synskadade människor från att vara en social börda till att bli skattebetalande medborgare.

Massmediauppbådet kring Seeing Eye skapade myten om ledarhunden som underdjur. Det fanns spår av myten tidigare, i t ex engelsk 1800-talslitteratur, men det var i USA under 1930-talet som myten om ledarhunden skapades. Ledarhunden är ett bra hjälpmedel för synskadade människor, den är ett socialt stöd

samt bidrar till förarnas aktivitetsgrad och hälsa, men den är inget underdjur.

Senare årtiondens organiserade ledarhunds- och förarutbildning

Modern, organiserad ledarhundsutbildning förekommer i ett stort antal länder: USA, Kanada, Sydafrika, Australien, Nya Zeeland, Japan, Italien, Spanien, Österrike, Ungern, Ryssland, Schweiz, Belgien, Holland, Tyskland, Storbritannien, Danmark, Norge, Sverige och Finland². Huvudsakligen tre finansieringskällor eller kombinationer av dessa används. Den första är välgörenhet, som förekommer i t ex USA, Storbritannien och Italien. Den andra är försäkringar vilket förekommer i t ex Norge och Tyskland. Den tredje är offentliga medel vilket förekommer i Sverige och Finland. Kombinationer mellan två av dessa förekommer t ex hos två av de fyra norska skolorna, hos minst två av de italienska skolorna och i minst en av de japanska respektive australienska skolorna. Hos Guide Dogs for the Blind Association i Storbritannien och hos Seeing Eye, Inc. i USA tillämpas uteslutande välgörenhet. Dessa skolor säger "Nej" till offentliga medel. De vill inte ha någon statlig inblandning i organisationen. De menar att det kunde skapa ett beroende. De litar helt på allmänhetens vilja att ge pengar till ledarhundsverksamheten. De har särskilda avdelningar som ansvarar för denna intäkt. Med hjälp av affischkampanjer uppmanar de folk att ge pengar, de ordnar insamlingar och tar emot testamenterade medel och donationer. I Storbritannien sker försäljning av tröjor, slipsar, märken, nålar, muggar, och tallrikar. Där samlas också kapsyler, vilka pressas till metallblock som efter försäljning ger en intäkt på ett antal tusen pund per år. Skolorna bygger samtidigt upp enorma sidoorganisationer av frivilliga. I Storbritannien uppgavs att den sannolikt bestod av omkring 30 000 personer, vilka samlade in pengar till och spred information om ledarhundarna och om Guide Dogs for the Blind Association³.

Finansieringssättens effekter

Välgörenhet som grund för finansiering av ledarhunds- och förarutbildningen bedöms, utifrån tillgängligt ma-

² I dessa länder finns skolor med vilka författaren haft kontakter, se Hännestrand B: Ledarhundsarbetets historia. Troligtvis finns ytterligare länder med en etablerad ledarhunds- och förarutbildning.

³ Smith T, 1988-04-22, intervju

terial, ha tre effekter. Den första är att finansieringssättet stigmatiserar de synskadade. De framställs som hjälpbehövande och beroende av andras hjälp. Detta påverkar allmänhetens attityder mot synskadade människor vilket bl a inverkar på de senares möjligheter att få arbete. En arbetsgivare torde ha större svårigheter att se synskadade som kompetent arbetskraft i länder där de erhåller en del av sina resurser genom allmänhetens välvilja än i länder där de erhåller dessa resurser som en medborgerlig rättighet. Detta återspeglas också i ledarhundsförarnas förvärvsgrad i olika länder. I Storbritannien uppgavs att uppskattningsvis mindre än 20 procent av ledarhundsförarna hade arbete⁴. Denna uppgift är baserad på en subjektiv bedömning av en förestandare vid en av de regionala ledarhundsskolorna och därmed något osäker. Hos Seeing Eye i USA uppgavs att uppskattningsvis 50 - 60 procent av förarna hade ett betalt arbete ("jobs")⁵. Detta kan jämföras med Sverige med statlig finansiering av ledarhundsverksamheten, där - enligt undersökningar som jag utförde 1982, 1987 och 1988 - ca 70 procent av ledarhundsförarna hade arbete⁶. För ytterligare jämförelse kan nämnas att den ryska skolan respektive den ungerska skolan uppgav att 80 respektive 60 procent av deras hundförare under 1992 hade avlönat arbete. Även med hänsyn till att Storbritannien hade en stor arbetslöshet också hos allmänheten, tyder dessa förvärvsgrader på att det finns ett omvänt samband mellan grad av välgörenhet för finansiering av ledarhundsverksamheten och andelen förvärvsarbetande bland de synskadade förarna.

Den andra effekten är att knappt någon kritik från hundförarna hotar ledarhundsorganisationerna. Kritik mot ledarhundarna och förarutbildningen inverkar på människors tro på hundarna och därmed deras vilja att finansiera verksamheten. Istället förekommer skrifter utförda av ledarhundsförare som starkt förskönar ledarhundarnas egenskaper.

Den tredje effekten av välgörenhet är att risken för att

synskadade människor glöms bort blir mindre, jämfört med övriga två finansieringssätt. Allmänheten påminns genom välgörenheten om synskadade människors existens. Det underlättar för synskadade människor att fångas med allmänna kommunikationer. Det kan också ha bidragit till en lagstiftning, t ex i USA, som är fördelaktig för människor med funktionsnedsättningar.

Offentliga medel finansierar i Sverige ledarhunds- och förarutbildningen sedan tre årtionden. Synskadades Riksförbund (SRF) äskar och erhåller statliga anslag och köper hundarna från tidigare Statens hundskola, nu omorganiserad till Sveriges hundcenter AB, men också från andra hundskolor. Kontrollen över anslagen ger Synskadades Riksförbund en förhandlingsposition och möjligheter att ställa krav på hundarnas kvalitet. SRF har anställda konsulenter som ansvarar för kvalitetskontrollen och för utplaceringen av hundarna så att lämpligaste hund kommer till lämpligaste förare. De ansvarar för utbildningen av förarna och för uppföljningen av ledarhundsparets framgångar. Det förekommer inga vädjanden till allmänheten om pengar vilket medför relativt liten grad av stigmatisering av hundförarna. Detta bidrar till att ledarhundsförarna, internationellt sett, har en så hög sysselsättningsgrad som 70 procent. Också i Sverige, med dess statliga finansiering av ledarhundsverksamheten, förekommer emellertid negativa attityder och förringande föreställningar om synskadade hundförare.

Svenska attityder mot ledarhundsförarna

Utgångsmaterialet för det följande är upprepade intervjuer med samtliga ledarhundsförare som jag följt under en tioårsperiod i två län⁷. Intervjuerna har utförts så att ett fåtal i förväg planerade frågor har ställts till ett relativt begränsat antal intervjuade vilka erhållit stor frihet att själva utveckla svaren som inspelats på bevarade kassetband. Antalet förare i länen varierade från strax under 20 upp till 30 men det största antalet intervjuade vid ett tillfälle, 1987, var 24. Vid sidan av dessa har en tentativ undersökning av allmänhetens uppfattningar om synskadade hundförare utförts, med samma intervjueteknik och antal intervjuade, dvs 24, boende inom samma riktnummerområde och i samma antal på

⁴ Carver D, 1986-09-18, intervju

⁵ Whitstock R H, 1992-02-13, brev till författaren

⁶ Registerkortanalyser har utförts för samtliga ledarhundsförare i Sverige under nämnda år. Se Hännestrand B: Ledarhundsarbetets historia, kapitel 12, särskilt tabellerna 12.6-12.8.

⁷ Länen har valts eftersom de bedöms ha en lämplig sammansättning av stora städer, små städer, jordbruksbygd och skogsbygd. Intervjuerna har dels utförts i samband med kurser, dels vid hembesök och dels via telefon

En intervjuad gick så långt att han liknade den synskadade vid en robot

respektive område som ledarhundsförarna 1987⁸. Dessutom har egna mätningar utförts över antalet ingripanden som den sociala omgivningen utfört mot mig, dels vid förflyttning under en period med hund och med käpp, dels undersökningar på två olika orter där förflyttning med käpp respektive med hund mättes var för sig.

Den tentativa undersökningen, om uppfattningar som existerar bland allmänheten om hundförarna och deras kompetens, innehöll fyra frågor. Den första gällde om den intervjuade hade sett en ledarhund i arbete, i verkligheten eller på tv. Den andra frågan gällde vilken nytta vederbörande trodde att den synskadade hade av hunden. Den tredje berörde om den intervjuade trodde att en synskadad hundförare kunde ha ett arbete och i så fall vilket. Den fjärde gällde hur den synskadade föraren klarade sig i hemmet.

Alla intervjuade hade sett en ledarhund i arbete, i verkligheten eller på tv. Alla trodde att den synskadade hade stor nytta av hunden, flertalet ansåg att hunden ledde den synskadade men på en följdfråga övervägde några att det nog var fråga om ett samspel mellan föraren och hunden. När det var fråga om möjligheterna att ha ett arbete trodde flertalet att det var möjligt men på följdfrågan om vilka arbeten som kunde vara lämpliga så var tveksamheten stor. Kontorsarbete med särskilda skrivmaskiner trodde några medan andra ansåg att kontorsarbete inte var möjligt. Borstbinderi föreslog några. En man, som sett en synskadad fabriksarbetare, gick så långt att han liknade den synskadade vid en robot; han trodde att seende ställde allt i ordning så att den synskadade bara behövde utföra vissa rörelser. En utfrågning av ett trettiotal ledarhundsförare i länsgrupperna visade emellertid en mycket stor spridning i yrkesverksamheten, från t ex en jordbrukare med djurhållning, kuratorer och en sjukgymnast till en pianostämmare och en tjänsteman inom kyrkan.

På frågan om hur de synskadade hundförarna klarade

sig i hemmet trodde flertalet att de klarade sig bra. Flera trodde att de synskadade hade handikappanpassade lägenheter som saknade utskjutande hörn och trösklar. Några hävdade också att inga föremål fick flyttas i de synskadades hem. Studiebesök hemma hos ledarhundsförarna visade emellertid att handikappanpassning av lägenheterna inte var vanligt och att där det förekom var det relativt enkla åtgärder; det kunde gälla skåp och deras placering eller att sätta en enkel grind framför en nedåtgående trappa.

Sammanfattningsvis skiljer sig den bild, som de intervjuade ur allmänheten förmedlade om hundförarna, väsentligt från den uppfattning som intervjuerna med och studiebesöken hos hundförarna ger. Attityderna bland de intervjuade ur allmänheten kännetecknades av att de nedvärderade hundförarnas förmågor. Det gäller bland annat den kompetens som förflyttning kräver, möjligheterna för hundförarna att ha ett arbete och förmågan att klara sig i hemmet. En person trodde t ex att de synskadade kanske kunde tvätta sig själva men att de måste ha hjälp med allt annat. Hundens insats övervärderades. Ett par personer hävdade att hunden hämtade posten åt sin förare och en trodde att hunden hjälpte till med att sätta fram maten.

Typer av attitydbärare

Bärarna av attityder mot de synskadade är emellertid mycket olika. Det råder stor variation i det sätt som den sociala omgivningen förhåller sig till den synskadade och det är inte alla människor som ingriper i den synskadades beteenden.

I avhandlingen laborerar jag med typfall, dvs renodlade typer av mänskliga roller⁹. Det är alltså fråga om förhållningssätt gentemot ledarhundsföraren snarare än personer. En individ kan tänkas tillämpa ett typfall i en situation och i ett visst känsloläge men kan i en annan situation, ett annat känsloläge och med ett annat mått av tid till förfogande tillämpa ett annat förhållningssätt. En person som vid ett tillfälle tillämpat ett typfall av beteende kan emellertid förväntas vara mer benägen än andra att också i fortsättningen tillämpa samma typfall av beteende gentemot den synskadade hundföraren.

Två huvudgrupper av typfall kan urskiljas. Den för-

⁸ Inom varje riktnummerområde uppringdes i turordning motsvarande antal personer vars efternamn i telefonkatalogen började på bokstaven E.

⁹ Ett mindre antal empiriska reaktioner uppdelades i typfall vilka därefter konkretiserades med ytterligare empiri.

Attityderna bland allmänheten kännetecknas av att de nedvärderar hundförarnas förmågor. Hundens insats övervärderas

Två huvudgrupper av typfall kan urskiljas: "De integrerande" och "avståndstagarna"

sta är "de integrerande" och den andra är "avståndstagarna". Därutöver finns en stor grupp "neutrala" som här lämnas utanför.

"De integrerande" utgör en mycket viktig tillgång för den synskadade i hans möjligheter att integreras i samhället på villkor som inte skiljer sig alltför mycket från genomsnittsbefolkningens. Denna grupp integrerar lätt den synskadade i sin "vi-grupp". De ser hela personligheten och fäster ingen särskild vikt vid synskadan. Behöver den synskadade i något avseende hjälp så utförs detta utan åthävor. Den utförs i en osökt form av reciprocitet; den synskadade ger motsvarande hjälp tillbaka inom andra områden.

Den andra huvudgruppen, "avståndstagarna" ser kategoriskt sig själv som tillhörande en "vi-grupp" medan den synskadade lika kategoriskt betraktas som tillhörande en "dom-grupp". Denna huvudgrupp kan indelas i sex undergrupper.

"De undflyende" är den första undergruppen. Dit räknas de fall där människor går undan när en synskadad kommer i närheten. De reser sig och söker en annan plats när en synskadad satt sig på sätet bredvid i en buss eller på ett tåg eller slagit sig ned vid deras bord på en restaurang. De tar avstånd men stör i fortsättningen inte den synskadade.

"Skeptikerna" är den andra undergruppen. De agerar på avstånd mot den synskadade. De tar själva ingen direkt kontakt med den synskadade men förtalar, stoppar, motarbetar och förhindrar den synskadade i hans möjligheter till framgång, till avancemang i karriären eller andra former av mänsklig utveckling. Ledarhunden blir ofta en måltavla för förtölet.

"De auktoritära" utgör den tredje undergruppen. De markerar sitt överläge i en hierarkisk relation med hjälp av direkt tilltal och genom direkta ingripanden mot den synskadade. De slår genom sina åtgärder och tilltal ned den synskadades personlighet och skadar hans självkänsla.

"De nyfikna" är den fjärde undergruppen. De närmar sig den synskadade, men har inget intresse för honom som person utan är enbart intresserade av honom som avvikare, som synskadad. Genom sina fördomsfulla frågor borrar de sig in i hans innersta, ibland inför en publik, och får honom att känna sig utlämnad, skadar hans

självrespekt och driver honom att spela med i en handikapproll. Denna typ av beteenden kan i längden ha ett förödande inflytande på den synskadades personlighet.

"De frivilliga hjälparna" är den femte undergruppen. De ser den synskadade som handikappad, någon som inte kan och som måste hjälpas. De springer fram, knuffar eller tränger undan den synskadade i sin iver att hinna fram för att öppna en dörr för honom men gör det ibland så klumpigt så att dörren slår honom i ansiktet eller att den slår mot eller slår igen över hans hand eller, vilket är värre, att den träffar hunden.

"De självutnämnda experterna" är den sjätte och sista undergruppen. Dessa vet exakt vad som är bäst för den synskadade och hur de skall agera. Ofta refererar de någon släkting eller bekant som blivit blind och framhåller denna erfarenhet som bas för sin expertis. De negligerar den synskadades egen erfarenhet och kompetens. Ofta riktas omdömen mot ledarhunden och de anser sig veta exakt hur hunden skall skötas och hur den ska agera.

Ingripanden mot ledarhundsförarna

Ledarhundsförare och andra synskadade som vistas ute bland allmänheten utsätts ofta för ingripanden från andra människor. Med "ingripanden" avses då åtgärder från den sociala omgivningen som den synskadade ej bitt om att få utförda och som denne i regel ej behöver. Sådana oömbdda ingripanden får inte förväxlas med "begärd hjälp", det vill säga åtgärder som den synskadade själv bitt om att få utförda.

Ledarhundsförarna hade olika uppfattningar om de ej begärda åtgärderna. En var att ingripandena är bra och att de synskadade därigenom får en hjälp de har nytta av. En annan åsikt var att ingripandena ger synskadade en social kontakt och utgör en möjlighet att träffa människor. En tredje uppfattning var att även om de synskadade inte behöver hjälpen så kunde de eller andra synskadade vid något annat tillfälle behöva sådan hjälp. Snarare uttrycktes en oro över att inte få den hjälp som var nödvändig. Därför, menar dessa förare, vore det dumt och kortsiktigt att avvisa de frivilliga hjälparna. En fjärde uppfattning var att de ej begärda

Ledarhundsförare och andra synskadade utsätts för ingripanden från andra människor

hjälpinsatserna är irriterande, nedvärderande och ibland förnedrande. Därutöver fanns förare som inte verkade ha någon bestämd åsikt i frågan.

För att få ett mått på direkt interaktion mellan den sociala omgivningen och hundföraren, mätte jag antalet ingripanden mot mig under tre perioder¹⁰. Den första undersökningen omfattade en fyraveckorsperiod då jag ospecificerat gick alternativt med hund eller med käpp¹¹. 238 hjälpinsatser gjordes eller 8,5 per dag. Alla var oombedda och ingen var nödvändig. Antalet nedvärderande ingripanden var 7,6 gånger fler än antalet som var till nytta.

För att pröva om kunskaperna om den synskadade inverkade på antalet ingripanden, gjordes en uppdelning mellan fyra vistelsemiljöer: i hemmet, utanför hemmet och utanför universitetet, inom universitetet och utanför institutionen samt på institutionen. Antalet ingripanden omräknades till 100 närvarotimmar i respektive miljö. Skillnaderna var avsevärda. Det skedde inga ingripanden i hemmet. Utanför hemmet och utanför universitetet skedde 228 ingripanden på 100 timmars närvaro. På universitetet men utanför institutionen skedde 113 ingripanden på 100 timmar. På institutionen skedde 0,7 på 100 timmar. En jämförelse mellan antalet ingripanden på institutionen och utanför hemmet och utanför universitetet visade att skillnaden var 326 gånger.

Situationerna är dock ej helt jämförbara. Möjligheterna till ingripanden från omgivningen är större under vistelse utanför hemmet och utanför universitetet än på den egna institutionen som utgör arbetsplats. Skillnaderna mellan antalet ingripanden är emellertid avsevärd vilket stöder följande hypotes: ju mindre den sociala omgivningen vet om den synskadade, dess mer benägen är den att ingripa i den synskadades beteende och ju mer den vet om den synskadade, dess mindre benägen är den att ingripa.

Nästa undersökning baserades på en erfarenhet att allmänheten ingrep ungefär tre gånger så ofta när jag förflyttade mig med käpp än med hund. Denna undersökning utfördes under sex arbetsveckor med alternerande förflyttning med käpp och med hund. Den färdsträcka som utnyttjades var promenad från bostaden till

Antalet ingripanden längs färdsträckan var 2,8 gånger fler då käpp användes än då hund utnyttjades

busshållplatsen, bussresa till stadscentrum och promenad genom staden till arbetsplatsens ytterdörr. Restiden var ungefär 1,5 timmar. Återresan utfördes samma dag längs samma färdsträcka med samma restid. Varannan dag användes hund och varannan dag utnyttjades käpp. Också dagordningen alternerades, så att om hund användes måndagen en vecka så användes käpp följande måndag. Denna undersökning visade att antalet ingripanden längs färdsträckan var 2,8 gånger fler då käpp användes än då hund utnyttjades.

En motsvarande undersökning utfördes i Ljusdal under en tvåveckorsperiod. Samma sträcka promenerades fyra gånger per dag. Även här alternerade turordningen: ena dagen kördes t ex de första två turerna med hund och de nästa två promenerades med käpp och nästföljande dag var turordningen omvänd. Även denna undersökning visade att antalet ingripanden var 2,8 gånger fler då förflyttningen skedde med käpp än då förflyttningen skedde med hjälp av hund.

En slutsats av dessa två undersökningar är, att hundens skyddar synskadade mot onödiga ingripanden och därmed också de förare som upplever sådana som påfrestande. Hunden motverkar även att synskadade går upp i passiva och beroende handikapproller och befrämjar självständighet och kompetens.

Social process mot beroende

En social process som leder synskadade människor mot passiva och beroende handikapproller är nämligen följande. Enstaka ingripanden från allmänheten mot den synskadade kan överbryggas. Sker emellertid ingripanden alltför ofta och på de flesta livsområden så förhindrar denna ständiga hjälp den synskadade från att utveckla en egen kompetens. Den ständiga hjälpen passiverar de synskadade. Varför skall de bry sig, varför skall de lägga ned möda på att lära sig, varför skall de handla på egna initiativ, då andra alltid griper in och utför åtgärderna? Det som sker är en långsam social nedbrytningsprocess som driver människor mot handikapproller.

För ledarhundsförare tillkommer ytterligare en aspekt. Ledarhundskörning är en komplicerad process där ett flöde av information förmedlas fram och tillbaka mel-

¹⁰ Tillvägagångssätt och resultat beskrivs mer utförligt i Hännestrand B: Ledarhundsarbetets historia, kapitel 13, särskilt tabellerna 13.1-13.5.

¹¹ "Ospecificerat" innebär att antalet ingripanden vid förflyttning med käpp respektive med hund ej mättes var för sig.

lan föraren och hunden. När en frivillig hjälpare till exempel griper tag i hundens sele, för att leda hunden och föraren, så blockeras både hundens möjligheter att arbeta och förarens möjligheter att läsa hundens signaler via selen. Utomstående ingripanden under ledarhundskörning innebär så gott som alltid en störning i ledarhundsarbetet.

Ett minimikrav som kan ställas på allmänheten är, att den inte i onödan griper in i den synskadades göromål och därmed driver honom eller henne mot passivitet och beroende. Detta berör framför allt de nysynskadade i vuxen ålder. När det gäller de synskadade som vuxit sig fast i ett beroende, kan dock ingripanden vara mer motiverade eller nödvändiga. Det finns synskadade som blivit beroende av hjälp, som uppenbarligen förväntar sig att människor i omgivningen skall gripa in. Andra synskadade, som i sina dagliga miljöer klarar sig själva elegant, kan behöva be om hjälp då de vistas i för dem främmande omgivningar. Här ställs den sociala omgivningen inför ett minimikrav, att den i varje enskilt fall måste göra en sofistikerad bedömning av när ingripanden är befogade eller nödvändiga och när den synskadade själv klarar att utföra handlingen. En grundprincip är: grip inte omedelbart in utan vänta några sekunder och se, om den synskadade ser sig om eller på annat sätt visar att han vill ha hjälp eller om han klarar att utföra handlingen själv.

Sammanfattning

Här har kort berörts hur hundskolornas finansiering i några länder påverkat hundförarnas förhållningssätt mot hundskolorna och allmänhetens syn på hundförarna och hundarna. Det verkar som om en statlig finansiering av ledarhundsverksamheten gynnar de synskadade hundförarnas möjligheter att påverka ledarhundsverksamheten och att upprätthålla en hög grad av sys-

selsättning. Vålgörenhet verkar motarbeta förarnas inflytande och missgynna deras möjligheter till sysselsättning. Den sociala omgivningens attityder mot hundförarna har, i Sverige, i den direkta interaktionen en stor bredd. Bärare av sådana attityder kan i renodlad form uppdelas i två huvudgrupper, "de integrerande" och "avståndstagarna" och den senare i sex undergrupper. En av de senare är "frivilliga hjälpare" vilka riskerar att motverka att de synskadade utvecklar egen kompetens, om hjälparen inte väntar några sekunder innan hjälp erbjuds för att se om den synskadade själv klarar uppgiften. I avhandlingen ges ett mer utförligt underlag och en mer omfattande diskussion om dessa slutsatser.

REFERENSER

- Carver D*: 1986-09-18, intervju, Wokingham, Wokingham Training Centre of the Guide Dogs for the Blind Association, regionchef.
- Hännestrand B*: kommande avhandling, Ledarhundsarbetets historia under två årtusenden. Synskadade hundförare, attityder, myter och entreprenörer, Uppsala, Ekonomisk-historiska institutet.
- Müller G* (1985): "Der Blindenführhund und die Mobilität des Blinden. Ein Beitrag zur Geschichte sowie zur Auswahl, Ausbildung und Handhabung des Blindenführhundes unter besonderer Berücksichtigung seines Einsatzes und seiner Effektivität", Hamburg, Institut für Erziehungswissenschaft, Abt. f. Behindertenpädagogik.
- Smith T*: 1988-04-22, intervju, Windsor, The Guide Dogs for the Blind Association, finansdirektör.
- von Uexküll J* (1933): "Das Führhundsproblem", i Zeitschrift für angewandte Psychologie, Leipzig, William Stern und Otto Lipmann, Band 45.
- von Uexküll J, Sarris E G* (1931): "Der Führhund der Blinden", i Die Umschau, Illustrierte Wochenschrift über die Fortschritte in Wissenschaft und Technik, Frankfurt am Main, 35 Jahrgang, Hft 51.
- Whitstock RH*: 1992-02-13, brev till författaren, Morristown, Seeing Eye, Inc.